

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—οοο—

ΑΔΑΜΑΕΘΝΗΣ τῆς Εὐρώπης ΔΙΚΑΙΟΝ ὑπὸ Α. Β. ΕΦΕΡΤΕ-
ΡΟΥ, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Διογ. Κυριακοῦ. — Ἐν Ἀθήναις 1880.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ τὰ τῶν ΕΘΝΩΝ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν
πολέμῳ ΝΟΜΙΜΑ. — Ἐν Ἀθήναις 1860.

Μεθ' ὑπερηφάνου τινὸς συναισθήσεως ἀναγγέλλο-
μεν τὰ συγγράμματα ταῦτα, διότι καὶ αὐτὴ μόνη
ἡ αὐτῶν δημοσίευσις χαρακτηρίζει τὴν θέσιν ἣν
κατέχομεν μεταξὺ τῶν αὐτονόμων ἐθνῶν. Ἔθνος
ἄλλω δουλεῖον δὲν ἔχει ἐξωτερικὸν δίκαιον, διότι
μόνην σχέσιν ἔχει τὴν τοῦ δυναστευομένου πρὸς τὸν
δυναστεύοντα. Χθὲς καὶ πρόφην ἦσαν εἰς οἱ Ἕλλη-
νες ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ὀθωμανῶν ὅποιοι οἱ ἀνέ-
λικες, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ διευθύνωσι τὰ καθ' ἑαυ-
τοὺς, ὅποια τὰ ποιμνία ὑπὸ τὴν ῥάβδον τοῦ ποι-
μένος καὶ τοῦ σφαγέως τὸν πέλεκυν. Ἀλλ' ἄμα ἡ
ἀνδρεία των τοῖς περιεποίησε τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ
ἔκτοτε κατέστησαν ἐνεργὰ μέλη τῆς πολιτικῆς τῶν
λαῶν κοινωνίας, καὶ τὴν εὐθύνην τῶν ἰδίων ἔχον-
τες ἔργων, συνεδέθησαν μετὰ τῶν ἐθνῶν διὰ δικαιο-
μάτων καὶ καθηκόντων, ἃ ὀρεῖται ἐνδελεχῶς νὰ
σπουδάζωσιν. Εἰς τούτων δὲ τὴν θεωρίαν μυοῦσιν
αὐτοὺς τὰ ὅσα ἐνταῦθα ἀναγγελλόμενα βιβλία, οἷς
ἀμφοτέροις ἀναγνωρίζομεν πολλήν, εἰ καὶ διάφο-
ρον τὴν ἀξίαν.

Τὸ πρῶτον τούτων εἶναι μετάφρασις, ἔχει δὲ
πάντα τὰ πλεονεκτήματα ὅσα δύνανται ν' ἀπαιτη-
θῶσιν ἐκ καλῆς μεταφράσεως, καὶ πλείονα εἰς τὸ
δὲ πάντων πρῶτιστον εἶναι ἡ ἀρίστη ἐκλογή τοῦ
μεταφρασθέντος βιβλίου. Ὁ Κ. Ἐρτερος, εἰς τῶν
ἐπισημοτάτων δημοσιογράφων «τῆς Γερμανίας», ἀπὸ
τῆς πρώτης νεότητός του ἐγνώσθη ὡς συγγραφεὺς
καὶ νομολόγος πολυμαθῆς, γράψας περὶ τοῦ δικα-
στικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Ἀθηναίων (1821), καὶ περὶ
τοῦ διεθνούς δικαίου τῶν ἀρχαίων (1823), καὶ
μετὰ ταῦτα ἐγχειρίδιον ποινικοῦ δικαίου. Τὸ δὲ
σύγγραμμα αὐτοῦ περὶ τοῦ διεθνούς τῆς Εὐρώ-
πης δικαίου, προὶὼν βαθείας μελέτης τῶν θετικῶν
διεθνῶν ἐθνῶν καὶ νομίμων, γεγραμμένον δὲ μετὰ
τῆς ἀκριβοῦς καὶ τῆς μεθοδου ἐκείνης ἥτις χαρα-
κτηρίζει συνήθως τὰ ἐμφεθῆ προΐοντα τῆς γερ-
μανικῆς πολυμαθείας, θεωρεῖται ὡς κλασσικόν, καὶ
ὡς βέβαιος ὁδηγὸς εἰς τὰ ζητήματα περὶ ὧν πραγ-
ματεύεται, καὶ ἐν ὀλίγοις ἔτεσι πολλάς ἔσχεν ἀλ-
λεπαλλήλους ἐκδόσεις.

Τὸ καθ' ἑαυτὸ λοιπὸν ἀξιόλογον καὶ περιεκτικώ-
τατον τοῦτο σύγγραμμα μετῴγαγεν ὁ διερμηνευτὴς
αὐτοῦ εἰς γλῶσσαν γλαφυράν, εὐκρινῆ, καταβαλὼν
κόπον ὅπως μείνῃ μὲν πιστὸς εἰς τὸ πρωτότυπον,
ἀλλὰ συγχρόνως διασκεδάσῃ τὴν ὁμίχλην τῆς ἀσα-
φείας ἥτις πολλάκις περιέχεται εἰς τὸ γερμανικόν
ἔφος, ἂν καὶ κατὰ μέρος εἶχεν ἤδη ἀραιώσει αὐτὴν

ἡ γαλλικὴ μετάφρασις, ἀφ' ἧς ἐγένετο ἡ ἑλληνική.
Οὐκ ὀλίγη δὲ καὶ ἐπιτυχὴς κατέβληθη προσπάθεια
καὶ περὶ τὴν εὐρεσιν διαφόρων ἐπιστημονικῶν
ὄρων, νέων πολλάκις, ὡς νέα εἰσι δι' ἡμᾶς καὶ αἱ
σχέσεις ἃς ἐκφράζουσιν. Αὐξάνουσι δ' οὐ μικρὸν τὴν
ἀξίαν τῆς μεταφράσεως ταύτης, καὶ διδακτικότη-
την αὐτὴν καθιστῶσιν εἰς πάντα περὶ τὴν φιλολο-
γίαν καὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος ἐνδιαφερόμε-
νον, εἰς πάντα Ἕλληνα ἀναγνώστην ἐν γένει, αἱ
συνεχεῖς ἀρχαιολογικαὶ σημειώσεις δι' ὧν ἐπλουτί-
σθη, συνιστάμεναι εἰς συλλογὴν τῶν πλείστων συν-
θηκῶν, αἵτινες ἀπαντῶνται εἰς τῶν ἀρχαίων τὰ
συγγράμματα ἢ ἐν ἐπιγραφαῖς. Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς
τῆς Γαλλίας Κ. Ἐγγερός ἀνήγγειλε πρὸ καιροῦ ὅτι
ἀσχολεῖται εἰς σύγγραμμα περὶ τῶν συνθηκῶν τῶν
ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τὴν πλείστην ὕλην τοῦ συγ-
γράμματος τούτου περιέχουσιν αἱ σημειώσεις τοῦ
Κ. Α. Κυριακοῦ.

Ἡ δ' ἑτέρα συγγραφή εἶναι προΐον μακρῶν πόνων
καὶ ἀπεράντου ἀναγνώσεως, γεγραμμένον εἰς ὄρος
ὑπερκαθαρεύον, δι' οὗ οἱ ἥττον εἰς τὴν κατάληψιν
τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος λόγου ἐνησκημένοι, ἐπιπόνως
ἐνίοτε διοδεύουσιν εἰς τῶν ἰδεῶν τὴν κατάληψιν.
Εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ὀνοματολογίας
εἰν' ἐπιτυχέστατος ὁ πεπαιδευμένος συγγραφεὺς, εἴ-
τε ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων λίαν ἐπισταμένως αὐτὴν
δανειζόμενος, εἴτε ἐπινοῶν αὐτὴν κατ' ἀκριβῆ τῆς
ἀρχαίας ἀναλογίαν. Ὁμολογοῦμεν ὅμως ὅτι ὡς πρὸς
ἐνα τῶν ὄρων τοῦλάχιστον, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν παρα-
δεχθέντα ὡς τίτλον τῆς συγγραφῆς, προτιμῶμεν τὸν
τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἐρτέρου, καὶ τοι νεολογοῦν-
τα, διότι μᾶς φαίνεται ἀκριβέστερον ἐκχῶν τὴν ἐν-
νοίαν τῶν προσαλλήλων σχέσεων τῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ
καὶ τούτου προτιμωτέρα μᾶς φαίνεται ἡ ἄλλως τε
καὶ εὐχρηστοτέρα ἔκφρασις *Διεθνὲς δίκαιον*, διότι,
ὡς γνωστὸν, ἡ *Διὰ* ἐν συνθέσει δηλοῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις
καὶ τὴν ἀμυναιότητα νόμιμα δὲ εἰσι κυρίως οὐδὲν ἑ-
τερον ἢ αὐταὶ οἱ νόμοι, ἢ τοῦλάχιστον τὰ νόμου ἰσχὺν
ἔχοντα ἔθνη. «Τὰ τῶν ἐθνῶν νόμιμα ἐν πολέμῳ
καὶ ἐν εἰρήνῃ» εἰσι λοιπὸν κυρίως οἱ ἐν ἑκατέρῃ
τῶν περιστάσεων τούτων παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσιν
ἰσχύοντες νόμοι. Οἱ ἀρχαῖοι κυρίως ἔλεγον τὰ κοινὰ
νόμιμα, τὰ κοινὰ δίκαια, ὁ κοινὸς ἀπάντων ἀνθρώ-
πων νόμος, καὶ ὅταν ποτὲ ἔγραφον «τὰ τῶν Ἑλ-
λήνων νόμιμα, ὃ ἡ φράσις ἦν ἐλλειπτική, ἐννοοῦσα
τὰ (πάντων) τῶν Ἑλλήνων (κοινὰ) νόμιμα» οὐδὲ
δικαιοῦμεθα νὰ περιμένωμεν καὶ λίαν ἀκριβῆ τὴν
ἐκφρασιν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διότι τότε τὸ Διεθνὲς
δίκαιον δὲν εἶχεν ἦν ἔατχαι καὶ ἦν σημασίαν ἀπο-
δίδωσιν αὐτῷ σήμερον ἡ ἐπιστήμη. Τοῦτο λέγοντες
δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι ἐπιδοκίμομεν εἰς ἐν τῶν σημείων
ἐκείνων, ὧν μετὰ πλείστου ζήλου ὑπερεμάχησεν ὁ
σοφὸς συγγραφεὺς τῶν *Νομίμων* (σελ. χγ' ἐπ.).
Ἀλλὰ καὶ τοι λίαν ἀξιώπαινον θεωροῦντες τὴν ὑπὲρ
τῆς ὑπολήψεως τῶν προπατόρων ἡμῶν πολυμαθῆ
συνηγορίαν αὐτοῦ, δὲν δυνάμεθα ὅμως ν' ἀποσιωπή-
σωμεν ὅτι κρίνομεν αὐτὴν ἂν ὅχι ἄλλο, ἀλλ' ἄδικον
καὶ ὡς πρὸς τὸν Ἐρτερον, ὃν λέγει εἰπόντα «ὅτι οἱ

ἀρχαῖοι οὐκ ἔγνωσαν τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν, οὐδ' ἤσκησαν ποτὲ αὐτό. ὁ ἴδιος αὐτολεξεῖ τί προσέβηκε ὁ Ἑρτερος (§ 6). «Καὶ ἐν αὐταῖς, λέγει, τῶν ἀρχαίων λαῶν ταῖς ἀλληλεθνεσὶ σχέσεσιν ἀπαντῶνται ἔθνη τινὰ ὁμοιόμορφα, ἰδίως περὶ τὸν τρόπον τοῦ διεξάγειν τὸν πόλεμον, τοῦ δέχεσθαι τοὺς πρὸς ἑαυτοὺς τοῦ συνομολογεῖν συνθήκας, καὶ τοῦ ἀναγνωρίζειν τὸ τῆς ἀτυλίας δίκαιον. Ἡ τῶν ἐθνῶν ὁμοιότης τούτων τήρησις δὲν ἐστὶν ἱκανὴ ἐπὶ ἡλικίᾳ τινος πρὸς τ' ἄλλα ἔθνη ὑποχρεώσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ ὑπερστυγνῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐντεῦθεν μορφωθέντων ἠθῶν. Ὁ Ἑρτερος λοιπὸν δὲν ἀρνεῖται ὅσα ὁ Κ. Σαρίπολος ἀποδιδῶσι τοῖς Ἕλλησιν, ἀρνεῖται ὅμως ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ ἀληθὲς διεθνὲς δίκαιον. Καὶ τῷ ὄντι οὐ μόνον οἱ Ἕλληες παρ' οἷς ὁ πολιτισμὸς εἶχεν ἀναπτύξει τὰ τῆς φιλανθρωπίας αἰσθήματα, καὶ ὧν αἱ ἐκτεταμέναι σχέσεις τοῖς εἰχον διδάξει τὴν ἀνάγκην τοῦ πρὸς ἐτέρους, ἰσοδυνάμους καὶ αὐταῖς, σεβασμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Πολυνησίας καὶ κήρυκας καὶ πρέσβεις, ἀλλήλων ἐν πολέμῳ δέχονται καὶ φεῖδονται αὐτῶν, καὶ εἰρήνην συνομολογοῦσι καὶ τηροῦσιν αὐτήν, καὶ πρὸς ἀλλήλους πολλάκις φιλανθρωπεύονται, καὶ ἰερῶν χωρίων ἀπέχουσιν ὅταν ἡ θρησκεία τοῖς ἐπιβάλλῃ τοιοῦτους περιορισμούς. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν ἀποτελοῦσι διεθνὲς δίκαιον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ σημασίαν, ὥς δὲν ἀπετέλει οὔτε παρὰ τοῖς Ἕλλησι, παρ' οἷς ἐξ ἐναντίου πάμπολλα ἔχομεν παραδείγματα ὅτι τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, κατὰ τὴν πρᾶξιν καὶ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν ἐπιστημοτέρων πολιτικῶν αὐτῶν ἀνδρῶν καὶ ῥητόρων, ἐρρύθμιζεν ἡ δύναμις, καὶ ὅτι ἂν ὄχι ὅσιον, ἀλλὰ καὶ νόμιμον ἐθεώρουν ν' ἀποσφάττωσιν ἡσυχῶν πολλάκις τῶν ἡττωμένων τὸν πληθυσμὸν τῶν δὲ θεωρῶν τούτων τὴν ἀγρίαν ὡμότητα ὅτι διώρθου μόνον ἡ τῶν ἡθῶν ἡμερότης.

Τὴν μεγαλεπήβολον ἰδέαν παραδοχῆς κοινοῦ διεθνούς Ἑλληνικοῦ δικαίου συνέλαβεν ὁ Περικλῆς, καὶ ἠθέλησε νὰ συγκαλέσῃ συνέδριον ἐν Ἀθήναις πάντων τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν ἀποίποτε κατοικούντων Εὐρώπῃς ἢ τῆς Ἀσίας, ὅπως συσχεθῶσι ἢ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, καὶ τῆς θαλάσσης, ὅπως πλέωσι πάντες ἀδελῶς καὶ τὴν εἰρήνην ἀγώσιν. Ἀλλ' ἡ ζήλοτυπία τῶν Λακεδαιμονίων ἐμπαινώσε τὸ μέγα τοῦτο σχέδιον (Πλούτ. Β. Περικλ.).

Ἄν δὲν ἀπατώμεθα δὲ, ἐκάτερος τῶν δύο συγγραφέων ἔχει ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μᾶλλον δίκαιον ὅφ' ἢν ἐποψιν θεωρεῖ τὸ διεθνὲς δίκαιον. ὁ Ἑρτερος, ἢ ὅφ' ἢν θεωρεῖ αὐτὸ ὁ ἴδιος. Διότι, ἂν, ὡς δογματίζει ὁ Ἑρτερος, τὸ δίκαιον τοῦτο σημαίνει τὸ κοινὸν ἔθος, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς κοινῆς συναινεσεως (§ 1 καὶ 3), τότε δικαιούται κατὰ μέρος ὁ Κ. Σαρίπολος δι' ὁμοιοῦσιν ὅτι τὰ κοινὰ ἐκείνα ὅσα ἀπαριθμεῖ τῶν Ἑλλήνων ἔθιμα, τὰ ὑπὸ κοινῆς συναινεσεως πολλάκις ἀναγνωρίζομενα, ἀπετέλουν παρ' αὐτοῖς διεθνὲς δίκαιον. ἂν δ' ἐξ ἐναντίας μετὰ τοῦ Κ. Σαρίπολου δεχθῶμεν τὸ δίκαιον τοῦτο ὡς ἀπόρροϊαν τοῦ ἀμεταβλήτου καὶ αἰωνίου δικαίου, τότε

ὁ Κ. Ἑρτερος δικαίως ἀρνεῖται αὐτὸ τοῖς Ἕλλησιν.

Ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων ἐπόψεων, τὴ καθ' ἡμᾶς οὐδόλως διαστίζομεν νὰ εἰπῶμεν ὅτι προτιμῶμεν τὴν τοῦ Κ. Σαρίπολου. Ναι μὲν, δὲν συνασπίζομεθα μετ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ νὰ κατεκρίνωμεν (§ 6) τοὺς παραδεχομένους τὴν ὑπαρξίν θετικοῦ διεθνούς δικαίου, δι' αὐτοῦ ἐννοοῦντες τὸ σύνολον τῶν διατάξεων καὶ κανόνων οὓς παραδέχονται μὲν τὰ ἔθνη ἐν τῇ αὐτονομίᾳ αὐτῶν κυριαρχία, περιορίζει ὅμως ἢ ἐπίσης κυρίαρχος βούλησις τῶν ἄλλων ἐθνῶν, οἷς δὲ κύρωσιν μὲν διδόντασιν ἢ συνήθειαν καὶ ἢ συναίνεσιν τῶν ἐνδιαφερομένων, ἀναγκαστικὴν δ' ἰσχὺν αἰσθητικῇ, παγάζονται καὶ αὐταὶ ἐκ κοινῶν συμφερόντων ἢ ἐξ ἀμοιβαίου φόβου. Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐπίσης δὲν δυνάμεθα νὰ συνταχθῶμεν μετ' ἐκείνων οὔτινες ἐν τῷ διεθνεί δικαίῳ βλέπουσι μόνον τὸ θετικὸν μέρος αὐτοῦ. Ἡ τοιαύτη αὐτοῦ ἐποψὶς δὲν ἀποτελεῖ ἐπιστήμην, οὐδ' ἀνάγκη εἰς θεωρίαν, πρὸς ἧς τὴν στάθμην οὐ μόνον τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰ βέβαια, ἀλλὰ καὶ τ' ἀμυνομένητα καὶ τὰ ἐτι κανονιστέα νὰ προσμετρῶνται.

Καὶ παρὰ μὲν ἐτέροις λαοῖς τὸ συμφέρον πολλάκις ἐθεωρήθη ὡς ἡ ἀνωτάτη αὐτῇ ἀρχὴ καὶ στάθμη. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ συμφέρον εἶναι βέβαιον ἀκροσφαλές, καθὼ ἀνατραπομένη πάλιν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, εἶναι προσετι καὶ ἀναξία λαῶν ἐπὶ τῇ χριστιανικῇ αὐτῶν πίστει καὶ ἐπὶ τῷ ἐξευγενισμῷ αὐτῶν καυχουμένων. Παρ' αὐτοῖς ἡ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων θεωρία πρέπει ν' ἀπορρέῃ ἐκ τοῦ ἀπολύτου νόμου, οὗ ἡ ἰδέα ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, καὶ ἐκ τῶν δογμάτων τῆς ἱερᾶς αὐτῶν πίστεως, ἧς ἡ οὐσία ἐστὶν ἡ ἀγάπη. Διὸ προθυμότερα ἀσπάζομεθα ὡς ὁρισμὸν τῆς ἐπιστήμης τοῦ διεθνούς δικαίου τὸ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν § 5 παρατιθέμενον εὐγενὲς τοῦ Μαρτεσκίου λόγιον, καθ' ὃ ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ διδάσκει πῶς νὰ ποιῶσιν ἀλλήλοις τὰ ἔθνη ἐν μὲν εἰρήνῃ τὸ μεῖζον καλὸν, ἐν δὲ πολέμῳ τὸ ἥττοτον κακόν. Τὸ ἀληθὲς χριστιανικὸν τοῦτο ἀξίωμα, τὸ τιμῶν τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, ἐπικρατεῖ διὰ πάσης τῆς συγγραφῆς τοῦ Κ. Σαρίπολου, καὶ ἐστὶν ἡ δὴς ἡ ὁδηγοῦσα αὐτὴν κατὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἀμφιβόλων ζητημάτων τῆς ἐπιστήμης, ἢ πάντα διερευνᾷ μετὰ πλείστης ἐπιστασίας, ἐπὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν οὐ σπανίως διαφωνῶν πρὸς τινος τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραψάντων, καὶ ὅτε μὲν μετὰ τῶν διαφορῶν ἀλλοτρίων γνωμῶν τὴν ἀρίστην καὶ πρὸς τὸ καλὸν δίκαιον συμφυεστάτην παραδεχόμενος, ὅτε δ' ἄλλην, ἰδίαν ἐαυτοῦ ἀντιπροτείνων. Οὕτως ὁ ἴδιος ἐν τῇ σημειώσει α) τῆς σελ. 16', παρατηρεῖ ὅτι τοῦ Ἑρτέρου ἐπανώρθωσε τεσσάρων καὶ τέσσαρα χωρία, ὧν τινὰ θεωρεῖ ὡς ἀλλήλοις ἀντιφάσκοντα.

Τὸ τοιοῦτον ὁμοῦ αὐτῶν εἴτε ἀληθὲς εἴτε καὶ ἐνίοτε ὑποτιθέμενον ἐλάττωμα ὀφείλεται ἰσως κατὰ μέρος εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς ἐπιστήμης, ἧς περὶ ποικίλης καὶ πολλάκις ἀλλήλαις ἀντιθέτους σχέσεις περιστρέφεται. δὲν νομίζομεν δὲ οὐδ' αὐτὸν τὸν ἡμέτερον συγγραφέα ἀποφυγόντα πάντοτε αὐτὸ ἐντελὲς. Οὕτως, ὡς ἐν παραδείγματι, ἐν § 1 ἡ

λέγεται ὑπ' αὐτοῦ ὅτι χωρίον κατακτηθὲν ἀποδίδεται ἀναπαλλοτρίωτον, καὶ, κατὰ σημ. 6) τοῦ § 13, οὐδὲ διὰ νόμου δυνάμενον ν' ἀπαλλοτριωθῇ, μέρος τῆς χώρας· ἐν δὲ § 9, ὅτι ἡ κατάκτησις εἶναι σχέσις βίας, ἥτις οὐδὲ διὰ τῆς παρχγραφῆς καθισρούται, οὐδὲ τοῦ κατακτηθέντος τὸ δικαίωμα παραβιάπτει. Αἱ δὲ αὗται ἀρχαὶ προφανῶς ἀπαρτίζουσι δύο δίκαια ἀντίθετα πρὸς ἀλλήλα, ἐν ᾧ τὸ δίκαιον πρέπει νὰ εἶναι ἓν.

Προκειμένου δὲ περὶ τούτου, δὲν δυνάμεθα νὰ πεισθώμεν εἰς τὸν περιεχόμενον διίσχυρισμόν ἐν τῇ ἄνω ρηθείσῃ σημειώσει, ὅτι τὸ ἀρθρ. 6 τοῦ ἡμετέρου συντάγματος, λέγον αὐδεμίαν παραχώρησιν ἢ ἀνταλλαγὴν χώρας δύναται νὰ γενῇ ἄνευ νόμου, δὲν ἐννοεῖ τὴν Ἑλληνικὴν χώραν· διότι, τίνα ἄλλην δύναται νὰ ἐννοήσῃ; Τίνος ἄλλης ἢ παραχώρησις ἢ ἀνταλλαγὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς Ἑλλάδος; Κατακτηθείσης ἴσως ἢ ὅπωςδήποτε ἄλλως νομίμως προσκτηθείσης; Ἀλλὰ καὶ αὕτη γίνεται, κατὰ τὰ προρρήθέντα, μέρος τῆς χώρας ἀναπαλλοτρίωτον, καὶ μάλιστα ὡς παράδειγμα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀναπαλλοτρίωτου φέρει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ κειμένῳ τοῦ § 13 τὸ ἀρθρον τοῦ Ἑλληνικοῦ συντάγματος. Ὡστε καὶ ἐνταῦθα φαίνεται τις ἀντίφασις ἐμφιλοχωροῦσα μεταξὺ τοῦ κειμένου καὶ τῆς σημειώσεως· διότι ἂν μὲν τὸ σύνταγμα ἀπέβλεψεν, ὡς ἐν τῇ κειμένῳ λέγεται, εἰς τὸ φύσει ἀναπαλλοτρίωτον παντὸς μέρους τῆς ἐπικρατείας, τότε τὸ ἀρθρ. 26 αὐτοῦ ἀφορᾷ τὴν Ἑλληνικὴν χώραν, ἂν δὲ, διὰ τὴν τοῦ ἀρθρου ἐλλειψιν, ὡς διίσχυρίζεται ἡ σημείωσις, δὲν ἀφορᾷ τὴν χώραν, τότε, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, τὸ ἀρθρον 26 δὲν ἐνομοθετήθη κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος περὶ τοῦ τῆς χώρας ἀναπαλλοτρίωτου.

Καὶ εἰς τὰ καθέκαστα δ' ἐμβλέποντες τῆς συγγραφῆς, ἀπαντῶμεν τινὰ ἐφ' ὧν δὲν εἴμεθα δισταγμῶν ἀπηλλαγμένοι. Οὕτως, ἀμέσως κατ' ἀρχάς, ἐπὶ τῶν ὁρισμῶν τῶν λέξεων *ἔθνος*, *λαός*, καὶ *χρᾶτος* (§ 4 καὶ σημ. α), ἂν *ἔθνος* εἶναι α ὅμας κοινωνίας, ἥτις κοινὴν ἔχουσα τὴν κυριαρχίαν, εἰς κοινούς ἐκυτὴν ὑποβάλλει νόμους, καὶ δέχεται νὰ διευθύνεται ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς κυβερνήτας, τότε λοιπὸν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Αὐστρίας, ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Τουρκίας, ἀποτελοῦσιν ἓν *ἔθνος*, καὶ ἐξ ἐναντίας διάφορα ἔθνη εἰσὶν ἢ ἦσαν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς Νεαπολίτας, οἱ Νεαπολίται πρὸς τοὺς Τοσκάνους, οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν Ὄθωμανικὴν ἐξουσίαν, καὶ τότε ἀκατάληπτοι μένουσιν αἱ ἐν τοῖς παρούσι χρόνοις πολύκροτοι ἀξιώσεις τῶν *ἔθνοτήτων*.

Ἐπίσης ἀμφισβᾶλλομεν ἂν οἱ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν *jus gentium* τὸ διεθνὲς δίκαιον α ὡς ἀπὸ τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκπηγάζον (§ 3), καὶ οὐχὶ καθὼ δίκαιον πάντων τῶν ἀνθρώπων (*quo jure omnes gentes utuntur*), δηλαδή καὶ τῶν μὴ πολιτῶν, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ *jus civile*, τοῦ κανονίζοντος τὰ τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους δίκαια.

Ἐν τῇ περιεκτικωτάτῃ *Ἱστορικῇ προεισαγωγῇ*, ἥτις ἐπὶ ὅλης 144 σελίδας ἐκτείνεται, ἀποδίδεται τῇ Βαυαρίᾳ σχολιὰ σύνταξις καὶ δικαστροφὴ τῆς ἐν-

νοίας τοῦ ἀρθρ. 13 τοῦ ὁμοσπονδικοῦ τῆς Γερμανίας ὁρου τῆς 8 Ἰουν. 1814. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον τῆς κατακρίσεως ταύτης μέρος προέρχεται ἐκ παρεξηγήσεως τοῦ Γερμανικοῦ κειμένου, διότι *wird statt finden* δὲν σημαίνει ποσῶς *θίλει συσταθῇ* . . . *ἐπέγον τόπον*, ὡς ἐξηγεῖται, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον *ὑπάρξει*, ὅπερ οὐδὲν ἔχει τὸ σχολιὸν καὶ τὸ διεστραμμένον.

Τῆς βιβλιογραφικῆς ταύτης πραγματείας τὰ ὅρια δὲν μᾶς ἐπιτρέπουσι νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις, καὶ, ὡς ἀδύνατον μᾶς εἶναι ὅλα λεπτομερῶς νὰ ἐκθέσωμεν τὰ πλεονεκτήματα τοῦ βιβλίου, οὕτω δὲν θέλομεν μεμψιμοίρως νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ χωρία πρὸς α δυνάμεθα νὰ διαφωνώμεν. Ἐν ὁμῶς δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσωμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς πάσης δράττεται περιστάσεως ὅπως ἐκθέτῃ, σαφηνίζῃ καὶ σχολιάζῃ τὰς παρ' ἡμῖν ἰσχυρούσας διεθνεῖς ἀρχάς, ἀντιπαραβάλλων αὐτάς πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ ἐκτιμῶν αὐτάς, ἀκριβῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ τε ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ ἀπολύτου δικαίου. Ἰνα δ' ἐν ἐκ πολλῶν ἀναφέρωμεν παράδειγμα· ὁμιλῶν περὶ τῆς προσβάσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1856 διακοίνωσιν τῆς Συνόδου τῶν Παρισίων, διορᾷ καὶ κρίνει ὀρθότατα τοὺς λόγους δι' οὓς ἡ πρόσβασις αὕτη ἐγένετο. Τέσσαρες, ὡς γνωστὸν, εἰσὶν οἱ ὅροι τῆς διακοινώσεως ἐκείνης, α. ἡ τῶν καταδρομῶν κατάργησις, β. ὅτι οὐδετέρω σημαία καλύπτει ἐχθρῶν ἐμπορεύματα. γ. ὅτι οὐδετέρων ἐμπόρευμα μένει ἀσύλητον καὶ ὑπ' ἐχθρικὴν σημαίαν, καὶ δ. ὅτι μόνος ὁ πραγματικὸς ἀποκλεισμός ὑποχρεοῖ. Ὁ πρῶτος τῶν ὁρῶν τούτων δὲν ἠθέλην εἶσθαι ὠφέλιμος εἰς ἡμᾶς ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἠθέλομεν εἶσθαι ἐμπόλεμοι, καὶ αὕτω θεωρήσασα αὐτὸν καὶ ἡ Ἀμερικὴ δι' ἑαυτὴν, δὲν ἠθέλησε νὰ προσδῇ τῇ διακοινώσει, ἀντιπροτείνασα ὅρον μὴ γενόμενον δεκτόν, καθ' ὃν ἐν γένει αἱ *ιδιωτικαὶ κτήσεις* τῶν ἐμπολέμων ἔπρεπεν ὡς κατὰ ξηράν, οὕτω καὶ κατὰ θάλασσαν νὰ μένωσιν ἀσύλητοι. Ἐδύνατο καὶ ἡ Ἑλλὰς ν' ἀρνηθῇ· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἠθέλην εἶσθαι αἰτοπον καὶ ἀπαίσιον νὰ μείνῃ μόνη ἐν Εὐρώπῃ δύναμις μὴ παρὰδεχομένη τὴν καθιέρωσιν ἀρχῶν γενναίων, αἵτινες δικαίως ἐχειροκροτήθησαν ὡς μία τῶν ἀσπαστοτάτων τοῦ πολιτισμοῦ κατακτήσεων, προσέτι καὶ ὕλικῶς ἠθέλε βλαφθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀρνήσεως. Τῷ ὄντι οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅροι εἰσὶν ἀδίκαιτοι ἐν τῇ διακοινώσει, καὶ ὁ τὸν ἓνα ἀπορρίπτων, στερεῖται τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν. Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ εἰς δύνῃται νὰ παραβιάπτῃ συμφέρον τι τῆς Ἑλλάδος, διὰν αὕτη διατελῇ ἐν πολέμῳ, οἱ τρεῖς ἄλλοι ἐξ ἐναντίας μεγάλας τῇ περιποιούσιν ὠφελείας, διὰν αὕτη μὲν εἰρηνεὺς τηροῦσα οὐδετερότητα, ἀλλὰ δ' ἔθνη περὶ αὐτὴν πολεμῶσιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ συνηθεστέρα θέσις αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἡ πρόσβασις εἰς τὴν διακοίνωσιν τῇ ὑπηγορεύετο συγχρόνως καὶ ὑπ' ἠθικῶν λόγων καὶ ὑπ' ὕλικῶν συμφερόντων. Τοῦτο δὲ μετ'

ἐξυδακίας ἀναγνωρίζει ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 433 (σημ. α).

Ἐν συνόλῳ δὲ λέγομεν ὅτι αἱ ἰδέαι αἱ ἐπικρατοῦσαι καθ' ἅπασαν τὴν συγγραφὴν εἰσι πατριωτικαί, γενναῖαι καὶ φιλελεύθεροι, καὶ ὅτι καὶ ματὰ τὴν ἐκδοσὶν τῆς λίαν ἀξιοπαίνου μεταφράσεως τοῦ Ἑρτίου, δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς οὐκ εὐκαταφρόνητος πλουτισμὸς τῆς ἡμετέρας ἐπιστημονικῆς φιλολογίας.

Α. 'Ρ. 'Ρ.

Η ΧΑΡΑ.

Ἐκ τῶν τοῦ Κ. 'Α. 'Ρ. 'Ραγκαζῆ.

Ζητῶ τὴν χαρὰν πότ' ἐδῶ πότ' ἐκεῖ
Ποῦ εἶναι, εἰπείτε με, ποῦ κατοικεῖ;
Δὲν εἶναι εἰς λόγους κ' εἰς ὕψ' ὕψηλά;
Εἰπείτε με, ποῦ ἡ μορφή της γελᾷ;

—οοο—

Εἰς βάθη κοιλάδων ἐπὶ ἤγα ζητῶν
Τὸν ρέοντα εἶδα ποῦ πλέττει κρατῶν
Καὶ παίζει καὶ σύρει νερὰ καθαρὰ,
Μαὶ ἤ των δὲν ἐπαίξε πλήρ ἡ χαρά.

—οοο—

Ἐξήτησ' αὐτὴν εἰς σκιάς τῶν δασῶν
Ἐγέλωρ τὰ γῶτα ἀπέρων χρυσῶν,
Πτηνὸν ἐκεῖθεν εἰς νεροῖν χλωρῶν,
Πλήρ ἔφαίνε θρήνοις καὶ ὄχι χαρὰν.

—οοο—

Ἐξήτησ' αὐτὴν εἰς εὐθύρους χοροίς,
Εἰς δειπνῶν θαλάμους λαμπροῦς κ' ἡχηροῦς,
Εἰς γῶτα, εἰς σκηνὴν χρυσᾶ κ' ἀργυρᾶ,
Πλήρ οὐτ' εἰς αὐτὰ δὲν ἰδρύν' ἡ χαρά.

—οοο—

Τὴν ἐφθασα τέλει, τὴν εὗρον μακρὰν,
Μακρὰν εἰς χωρίου κοιλάδα μακρὰν.
Τριγυρωτῆς εἶχε παιδί, ἀρκετά,
Κ' ἐπὶ δαμ' κείνα κ' ἐγέλα μ' αὐτά.

—οοο—

Ποῦ εἴσθε, καλοὶ παιδικαὶ μου καιροί!
Ἐφώταξα τότε μὲ σπῆθος βαρὺ.
Πλήρ μόλις τὴν εἶδα, πετᾷ ἡ χαρά,
Καὶ αὐτ' ἦν ἡ πρώτη κ' ἐσχάτη φορά.

Ο ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΟΣ.

—οοο—

Διήγησις ἱστορικὴ (*).

Περὶ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1810 ἔτους, ἐπανελθὼν κεκοπιτικῶς εἰς τὰ ἴδια

τὴν πέμπτην ὥραν μετὰ μεσημέριαν, εὗρον χά-
την ἐπισκεπτήρον, ἐν ᾗ ἦσαν ἐπιτηδεύοντες καγα-
ρχομένα ταῦτα· Α. Γλουσσεστερ, ἀριθ. 20, ὁδὸς
Regent-Street· ὑπολάτω δὲ γεγραμμένα δ· ἂ μολυ-
βδακονδύλου τὰ ἐξῆς· θέλει εὐχαρίστως δεχθῇ ἂ-
πόψε τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἱατροῦ Κ. . .

Παρατηρῆτας τὸ κατάστιχον ἐν ᾧ ἐσημαίνοντο αἱ
ἀσθενεῖς μου, δὲν εὗρον τοῦτον ὄνομα· καὶ ὁρῶς
ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν. Ἡ οἰκία τοῦ ἦτο νέη
καὶ εὐπρεπισμένη ὡς εἶα ἐπιδειχθῇ μᾶλλον ἢ νὰ κα-
τοικηθῇ. Τὸ κατ' ἐμέ, δὲν ἀγαπῶ τὰς οἰκίας τὰς
συνεσκευασμένας θεατρικῶς· προτιμῶ ἀρχιτεκτονι-
κὴν πυθαγορεῖαν, καὶ μὲ ἀρέσει νὰ εἴναι ἄνετος ἡ
οἰκία εἰς ἣν γεννώμεθα, πάσχομεν καὶ ἀποθνήσκο-
μεν· οἱ ἑλαφροὶ καὶ μάταιοι κλλωπισμοί, τοὺς ὁ-
ποῖους καὶ ἡ λεπτοτέρα βροχὴ καταστρέφει ἐνίοτε,
ἀρμυζοῦσι μᾶλλον εἰς τὰ πρόσκαιρα πρόσωπα τῶν
θεατρῶν.

Ὁ ὑπρέτης, φέρων λαμπρὰν στολὴν, μὲ ὠδήγη-
σεν εἰς ὠραιότατα δωμάτια, πολυτελέστατα καὶ
αὐτά, ἀλλ' ἐπίσης ἄνευ κομψότητος. Καὶ τὸ χει-
ρότερον, ἔδλεπε ἀταξίαν καὶ ἀκαθαρσίαν μεταξὺ
τοῦ τόσο πλούτου. Τὸ ἔδαφος δὲν ἦτο ἀρκετὰ
καθαρόν, καὶ οἱ ὑπηρεταὶ δὲ ἦσαν εἰς τὰς οἰκίας
θεατρῶν. Διὰ πλατυτάτων πορφυρῶν παραπετασμά-
των, τῶν ὁποίων τὸ διαφανὲς ἀνεδείκνυσεν ὁ ὥραιος
τοῦ Ἰουλίου οὐρανός, εἰσέρχοντο εἰς τὴν αἴθουσαν
αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου. Μὲγας ἀριθμὸς χρυσῶν εἰ-
κόνων, ἀλλ' εὐτελες καὶ κοινὸν ἔχουσιν τὸ παρι-
στάμενον ἀντικείμενον, ἐκρέμαντο εἰς τοὺς τοί-
χους. Εἰς τὸ μέσον τῆς αἴθουσας, ἐπὶ στρογγύλης
τραπέζης, ἔκειντο ἀντιμέτωποι ἡμερῖδες, λοθογραφή-
ματα καὶ περιοδικὰ συγγράμματα· ἐπ' ἄλλης δὲ
προμήκους ἦσαν προσωπεῖα, χερσόκτια, ξίφη, πι-
στόλια καὶ χειρίδες πυγμάχων· ὅθεν ἔδλεπε μὲν
σημεῖα, οὐχὶ δὲ καὶ ἀλήθειαν βίου κομψοῦ καὶ εὐ-
πρεπείας. Ἦτο ἄρα προφανὲς ὅτι ὅλα τὰ ὠρεῖα ἐ-
κεῖνα ἐπιπλά πρό μικροῦ μετετέθησαν ἀπὸ τὰ
ἐργαστήρια, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων σκευῶν ἐ-
κειντο ἐκεῖ χάριν ἐπιδειξεως, καὶ ὅτι ὁ κύριος αὐ-
τῶν συχνότερα μετεχειρίζετο τὰ ὄργανα τῆς ξιφο-
μαχίας, ἢ τὰ βιβλία τῶν ὁποίων οὐτε τὰ φύλλα
ἦσαν κεκομιμένα.

Εἶχον ρίψει ταχὺ ἀλλὰ παρατηρητικὸν βλέμμα
εἰς ταῦτα πάντα, ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης ἐσηκώθη ἵνα
μὲ ὑποδεχθῇ. Ἐγὼ δὲ προσαγορεύσας αὐτὸν ἐκά-
θισα. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἦτο νέος, εἶχε τὸ ἦθος
θηλυπρεπές, καὶ τὸ πρόσωπον εὐρυθμον μὲν ἀλλ' ἐ-
στερημένον παρρησίας. Παρατηρῶν αὐτὸν ἠπόρεις
εἰς τίνα τάξιν τῆς κοινωνίας ἀνῆκε, καὶ μετέωρος
οὕτως εἰπεῖν ἀνεζήτησε εἰάν εἴναι ἐκ τῶν εὐγενῶν
ἢ ἐκ τῶν χυδαίων· ἡ κόμη του, φύσει βαστραχώ-
δης καὶ γρῶμα ἔχοντα εὐάρεστον, ἐφαίνετο μὲν
ἀσημέλντος, ἐδείκνυσεν ὅμως ἀξίωσιν νὰ ἐλκύσῃ τὰ
βλέμματα. Αὐτὸς δὲ ὁ Γλουσσεστερ ἐξηπλωμένος·
ἐπὶ ἀνακλιντηρίου, ἐφημερίδα ἔχων ἀνὰ χεῖρας
καὶ στηριζὼν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς χειρὸς ἐφαίνετο
κυριευμένος ὑπὸ μελαγχολίας, τῆς ὁποίας τὸ ἀπο-

(1) Ὅρα τὴν ἐν τῇ φυλλάδι. 252, σελ. 290 σημείωσιν.